

ASPALDIKO BERRIAK

K. MITXELENA

*KOLDOK bere lanaren bidez zenbat gaztetzen gaitu...
Ta lan onen apaingarririk egokiena, gure ustez,
bere lagun eta bera bezela erriko seme ospetsua izan
genduan AYALDE'ren «MIKELA-ZULO».
«Zulo» au ikusi utsak, ez al gaitu era berean
gaztetzen?...*

Hemen naukazue nondik haslko, etxera baino lehen herrira zerbait bidali behar dudaka eta. Behingoz behintzat, gai «sakonak» eta geure artean darabiltzagun mokoka gogaikarriak baztertu nahi nituzke. Eta, besteri ekitekotan, urteek ematen didaten eskubideaz baliatuko naiz, zenbait oroitzapen honera ekartzeko.

Aspergarri xamarrak omen gara geure belaunaldikoak kontu kontari hasten garenean: beti batekin, dakizuen zerarekin, ari omen gara. Horrexegatik agian bestelako gertakariak, gerra aurrekoak, berritzeko asmotan agertu natzaizue. Bizibide franko, irabazpide nahiz galbide, izan dugu; jostaketarako gogoia ere bai, arteka-marteka. Oraingoan, beraz, geure herriko kirolak eta kiroltzaleak (horrela zuten izena) aipatu nahi nituzke, laburzki bederik.

Uso arrazoizkora heldu nintzenean, edo horretarako adina etorri zitzaidanean, baziren bi elkarte: «Lagun-arte» Olibet-eneko aldamenen eta «Euskalduna» Lartzabalen. Bataren korrikalariak ezagutu nituen, Migel Peña nagusi zutela, eta bestearen futbolistak. Badut, haatik, halako susmo bat bazutela elkarren artean, ezker-eskuin, bestelako bereizkuntzarik ere. Ez dago gogoratu besterik non zuten bizilekua batzuek eta besteek: «Zirkuloan» haiek eta artean berria zen Batzokian hauek. Ze alde zegoen ez da orain erraz ikusten, batzuek eta besteak (gehienak behintzat) elizara joaten baitziren. Nekez bereiz zitzakeen euskaltzaleasunak, Illarramendi, Elizetxea eta Joan Inazio Uranga Zirkuloan ibiliak zirenez gero.

Geroago agertu ziren, nik uste, «Touring» eta «Rapid», Etxeberrietako «Rapid»: tokitan gelditu dira Errenderiako «rive gauche»-an bizi ginenentzat orduan Etxeberriak zirenak! Ez nioke inori deus kendu nahi, baina ez dut uste lehengoak eta gerokoak erdi maila batetik gora igo zirenik. Nola igo, izan ere? Gure herriak izan zitzakeen gaitasunak janak zeuzan Donostiak XVIgn. mendean, Pasaiko portuarekin batera, eta handik honera irensten ari da gelditzen zitzaizkigun pixarrak. Astelegunez Donostiara behar genuenok irundarrak genituen kontsolagarri, etxeok aski ez zirenean. Gaur egun, «Real Unión»-en izena eta omena ere galduxe ditugu. Ez dakit, bada, zer egin dezakeen errenderiar jatorrak, donostiarren alde agertzen ez baldin bada.

Ni umea nintzelarik, don Migel-ek bakea eta futbola, berak asmatuak ez baziren ere, ekarri omen zizkigun. Urteen buruan aldegin zuenean, futbola gelditu zitzaigun; ez, ordea, jaun eta jabe, artean bezala. Haize berriak jo zuen eta haizearen ondotik abiatu ginen gu ere, zapiaren gisa. Batzuek gogoko zuten haize aldatze hori; zenbaitek, berriz, ez. Egingo nuke, halaz guztiz, ongi baino hobeki hartu genuela gazterik gehienek, hangoek eta hemengoek.

Haize berriak lege berriak ekarri zituen: ohitura, hizkera, jolas eta kirola berriak. Liburuak ere ugaritu ziren. Nik zinetan eta benetan ezagutu nuen «Lagun-arteak», esate baterako, besterik izan zen, Susperregi adiskideak ederki dakienez: herriko liburutegi aski aberatsa zegoen etxea.

Lartzabal utzi eta mendira abiatu ginen, «haize osasuntsuaz bizitza indartzera», bospasei urtez lehenago hasiak ziren haziagoen atzean. Inguruan lehenbizi (Jaizkibilen, harri arteko pinuetan; Sutolan, bago-haritzen itzalpean), urrutiago gero, Euskal herrian eta are Euskal herritik kanpo.

Mendia nonbait ez genuen aski eta, zeren bila genbiltzan ez genekielarik, atletismoarekin egin genuen topo. Atletismorako bidea, egia esan, ez genuen guk aurkitu. Bestek erakutsi zigun, artean geneukan fede berriaren apostoluak, eskola-lagun izana nuen Eusebio Zubillagak. Euxebio, gure garaikoren bat edo beste oroituko da, lasterkaria genuen ordurako: osaba korrikalariaren iloba lasterkaria. Ez nolanahikoa, gainera. Nolanahiko lasterkariak, bada ezpadakoak, erdi aldera ibili ohi dira beti, ez aurreneko sekulan, ez azkeneko.

Ba, ez dakit non ikasia zuen ebanjelioa ederki irakatsi zigun zenbaiti, arraioak ez badu. Hasi ginen jende bila, mordoxka polita bildu arte, izenak eta markak buruz ikasten eta geure saiotxoak ahal genezakeen lekuan (Zumardi handiko indigaztainen azpian eta) egiten. Orduan ezagutu nuen, berak argitara berria duen bezala, Hernandorena adiskidea, laguntza eske agertu gintzaizkionean; orduan Iguaran, Tolosakom aisu, Mendizabal eta Gabino Lizartza plazan agertu zirenez gero aski sonatura.

Horrela sortu zen Eusko Gaztedi Kiroltzalea. Dirua ez dakit nondik atera genuen (behar ere, ez zen orain adina behar izaten), baina, hala-holako tresnak erosi ondoan, «Euskalduna»-koei—beheraka zebilen ordurako—errentan hartu genion Lartzabalgo kanpoaz zenbait orduz eta egunez baliatzeko eskubidea. Lurrak ezin utzi, ordea, zeuden zeudenean, saltalekua eta gainerakoak behar genituelako. Luzaroan aritu ginen zalogintzan, porlan eta hondar karraio, Euxebio genuela—akuilu zorrotza eskuan—gidari, katapaz eta buruzagi.

Kirol-kontuan, aski aldatua zen giroa ordurako Gipuzkoan eta ez ginen kontraktorik gabe gelditu, geure errainuarekin borroka. Garaitu hartan bertan, «Touring» zaharrari kimu berria sortu zitzaion, atletismo sailean, Antonio Quiroga buru zuela; diodan ahopean ni izendatu nindutela beste taldearen buru. Bazegoen aldea bion artean, biok Laneran ari baginen ere. Quiroga, buru izateaz gainera, mutila zen pixua botatzen: Agustin Mitxelena, genuen pixularirik azkarrena, menderatzen zuen behintzat. Ni, berriz, ez naiz sekula trebea izan ez lasterka, ez saltoka, ez jaurtiketari. Teknokrata gisa edo, *avant le mot*, hartu bide ninduten, paperak astintzeko, ez pisua edo mailua. Horrela, nik ateratzen nituen kontuak paperean, karez markatu behar genituen kaleak behar bezalako neurriak eta atze-aurreak izan zitzaizten. Gero, egia aitortu behar badut, paperean neurtuak ez ziren berdin gertatzen Lartzabalgo belarretan, zenbaiten onerako eta beste zenbaiten kalterako.

Behin eta bitan izan genuen norgehiagoka elkarrekin Errenderian bertan, eta bi aldietan galduan atera ginen gu eta irabazian haiek. Orduko gauzen berri dakienak igerriko zion behar bada bazela batzuen eta besteen artean, mailloten koloreaz gainera, beste bereizgarriak. Halaz guztiz, susmo eta goganbeharrak gora-behera, ederki moldatzen ginen, Erdi Haroko zaldunen edo Versaillesko gorte-jendearen antzera, gizalegean eta kortesi paregabe. Eta onenak eraman zezala.

Ez uste, horrenbestez, beti galtzaile ginenik. Aspal-didanik zetorren herriko jaietan (Madalen-egunean bertan, oker ez banabil) «cross-country» luzea egiteko ohitura: hor ikusi ditugu, besteak beste, «Lairon» eta «Zorrotz» lasterka, zein lehenago eta zein beranduago. Ba «cross» hori guk irabazi genuen azkeneko bi urteetan. Azkeneko bi urteak, jakina, 1934-35 dira.

1936-ko jaiak prest zeuden, Berlingoak bezala, baita bateko eta besteko lasterkariak ere. Badakizue noski, ordea, Madalen bezperako etxefuegoa baino lehentxeago programa zertxobait aldatu behar izan zela. Gure korrikalarietarik franko, beraz (onenak, Manero gizagaixoak, ez zuen luzaroko bizirik), eta sekula korrikalari izateko usterik izan ez zuten zenbait Artikutza aldera abiatu ziren ehiztari gisa, eskopeta bizkarrean. Nafarroa aldetik zetozen erbiek, ordea, bazuten eskopetak baino harma hoberik. Orduantxe hasi omen zen gure lasterkarien lasterra; handik Oiartzunairo motelenak, arnasarik hartu gabe, eta bizkorrenak etxeraino. Eta, diotenez, Azken Juizioko egunean gertatuko den bezalaxe, azkenak izan omen ziren aurren eta aurrenak azken. Non eta noiznahi egin diren marka guztiak ere hautsi omen zituzten. Zorigaitzean, ez zuten «homologatzaile» aurkitu. Ezta ere, ongi merezia zuten arren, ez kanta zaharrik ez bertso berrikerik aterako zienik.

Quiroga Touringdarrak eta nik urtebeteren buruan edo egin genuen topo elkarrekin. Ez, alajaina, Lartzabal, *Seven Sea's Spray* zelakoaren bodegan baizik Eta Jones ezaguna (Potato Jones ala bere anaia?) bagenuen ere kapitan-pilotu, ez gintuen urrutira eraman, alabeharrez. Onerako edo gaitzerako, nork daki?

Badirudi zahartu ahala aberatsago behar genukeela izan, jakitez eta oroitzapenez bederen. Gu ere, ez inguruan dugun mundua bakarrik, aldatuz goaz: agertu gabe darion urak garamatzi. Nik, sakelak arakatu ondoan, ez dut gehiegizko ondasunik aurkitu. Hemen dituzue, urri eta murri, esku artean irauli zaizkidan sosak: txanponak, txakur txikiak eta bixentimokoak.